

בס"ד, אייר תשפ"א

דבר תורה לפרשת אמור – הרב ד"ר יהודה זולדן

ספירת העומר - הספירה האישית והציבורית

בפרשה אנו מצווים על ספירת הימים שבין פסח לעצרת, הימים שאנו בעיצומם. שני מסלולים בספירת העומר: המסלול האישי, הפרטי, הבריור של כל אחד ואחד עם עצמו, לקראת היום החמישים יום מתן תורה, והספירה הכללית, הציבורית, הלאומית לקראת יום זה.

"וספרתם לכם", "וספרתם לך"

ספירה אישית - לשון הפסוק בתורה הוא בלשון רבים: "וספרתם לכם". ועל כך שאל הרב שלמה בן אדרת (חידושי הרשב"א מנחות שם):

אדרבא "וספרתם לכם" בלשון רבים משמע, דלרבים מזהיר רחמנא דהיינו לציבור או לבית הדין אבל לא לכל יחיד ויחיד?

הרשב"א השיב שלוש תשובות לשאלתו:

- יש לומר אי לרבים לציבור או לבית דין, הוי ליה למימר [היה לפסוק לומר] "וספרתם" לבד ולשתוק מ"לכם". ומדקאמר "לכם" משמע דבא לומר לכל אחד. דהכי משמע "לכם" - שהמצוה היא לכולכם, ולא לבית דין.
 - או "לכם" משמע לכם היא שתקבלו בה שכר, ונספרת אם כן לכל אחד מהם.
 - אי נמי מדכתיב גבי יובל "וספרת לך" (ויקרא כה, ח) לשון יחיד, מכלל ד"לכם" לכל חד וחד קאמר.
- המילה "לכם" בריבוי היא פניה לכל אחד ואחד. ואילו המילה "לך" היא פניה לגוף אחד שמיצג את הכלל – בית הדין, ועל כן ספירת שנות היובל בכל שנה בראש השנה היא מצווה המוטלת על בית הדין בלבד.¹
- את החובה האישית לספור מפסח לשבועות, עגנו חכמים גם בהגדה על הספירה האישית של כל אחד מיוצאי מצרים כך כתב רבנו ניסים מגירונדי (ר"ן, פסחים כח ע"א מדפי הרי"ף):
- וב[מדרש] הגדה גם כן אמרו: "בשעה שאמר להם משה: 'תעבדון את האלהים על ההר הזה' (שמות ג, יב), אמרו לו ישראל: משה רבינו, אימתי עבודה זו? אמר להם: לסוף חמשים יום. והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו. מכאן קבעו חכמים לספירת העומר.

יובל ועומר שלעולם יוכל למנות כסדר

זווית נוספת לתנועה שבין החובה האישית לספור ספירת העומר לבין החובה הציבורית הכללית לספור את ימי העומר, נמצא גם בדברי התוספות (כתובות עב ע"א ד"ה וספרה), ששאל מדוע "אין מברכת זבה על ספירתה כמו שמברכין על ספירת העומר

¹ רבינו בחיי (דברים טז, ט) השיב תשובות אחרות לשאלת הרשב"א.

דהא כתיב "וספרה [לה]" (ויקרא טו, כח)? תשובת התוספות: "דאין מברכין אלא ביובל שמברכין בית דין בכל שנה שלעולם יוכל למנות כסדר, וכן עומר. אבל זבה שאם תראה תסתור אין לה למנות". [לפי השל"ה צריך להיות: אין לה לברך]. ספירת השנים מיובל ליובל היא קבועה ומסודרת, ואין מצב שהספירה תיפסק. כך גם ספירת העומר בין פסח לבים שבועות. גם אם אדם שכח לספור במשך יממה, מנין הימים הוא קבוע ומסודר, ועם ישראל בכללותו ממשיך לספור. בעוד שספירת זבה היא אישית ואיננה קבועה, ואם היא נטמאה היא מפסיקה את ספירתה.

ידיעה אישית ברורה מה מספר היום

כאמור, השם משמואל כתב על ימי הספירה "שהוא זמן בירור לכל אחד ואחד בפני עצמו". הסופר חייב לדעת בבירור מה מספר היום. כך פסק בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תפט סעיף ה), בנוגע לאדם שברך אף לא ידע מראש איזה יום עליו לספור, ותכנן לספור את מנין היום שישמע מחברו:

אם אינו יודע החשבון, ופתח אדעתא דלסיים כמו שישמע מחבירו, ושתק עד ששמע מחבירו וסיים כמוהו, יצא.

ההוראה: יצא" משמעתה בדיעבד – יצא ידי חובה. כך כתב הרב דוד הלוי, טורי זהב, (ט"ז, שולחן ערוך שם ס"ק ח):

וסיים כמוהו יצא. משמע בדיעבד. אבל לכתחילה לא יברך עד שיהיה לו בירור בשעת הברכה כמה צריך לספור אחר כך, כך נראה לי.

ממי שמברך את ברכת ספירת העומר, נדרש ממנו לדעת מראש מה מספר היום שהוא עומד לספור. הסיבה לכך לפי דברי הרב שמעון שקופ (שערי יושר, שער הספקות, פרק ה"ד"ה אמנם) היא: "דמספר שאינו ברור לא חשוב מספר ומנין, שזה טעמו של ה"ט"ז...". הרב שמעון שקופ, המשיך מכאן להלכה נוספת:

ונראה דבמסופק כמה ימים היום האם שלושה או ארבעה, שלא יוכל למנות שתי הספירות מספק. דלא חשיב ספירה כלל.

אם אדם מתלבט מה מספר היום, אין מצב שהוא יספור שני מספרים מספק. עליו לדעת באופן ברור מה המספר, ולספור מספר אחד בלבד, וכמובן את המספר הנכון. הרב שמעון שקופ סיים דבריו: "וכדומה לי שראיתי דין זה באיזה ספר". כנראה כוונתו לדברי הרב אברהם דב כהנא שפירא (שו"ת דבר אברהם חלק א סימן לד) שעסק בענין זה בהרחבה:

מי שהיה בדרך רחוקה בין אינם יהודים, והיה מסופק במנין ימי ספירת העומר אם הוא עומד בשלשה לספירה או בארבעה, אם יכול לברך ולספור מספיקא שני מספרים, היינו: היום שלשה ימים היום ארבעה ימים?

התשובה היא [בתוספת כותרות משנה לכל פסקה]:

[א] ידיעת מספר היום: הנה בפשוטו נראה שאין ענין הספירה שיוציא מלות המספר מפיו. אלא עניינה שידע ויחלט אצלו מדעת ומהחלט המנין שהוא סופר, ובלאו הכי לא מיקרי ספירה כלל, אלא קריאת מלות הספירה הוא דהויא, ולא ספירה עצמה.

[ב] הבנת תוכן הספירה מבחינה לשונית: ובזה נראה לי להסביר בטעמו של המגן אברהם (שולחן ערוך אורח חיים סימן תפט ס"ק ב') שכתב דאין סופרין אלא בלשון שהוא מבין "ואם אינו מבין לשון הקדש וספר בלשון הקדש לא יצא, דהא לא ידע מאי קאמר ואין זה ספירה". לפי שמצד עצמן אין ספירה ומנין אלא כשהסופר והמונה יודע ומבין את המספר, ואי לא הכי הווי רק כקריאת המלים בלבד ולא כספירה ומנין, והוא פשוט מאד.

[ג] לספור היום שלושה היום ארבעה – אין זו ספירה: ומעתה דכשאינו מבין ויודע את מספרו מדעת לא מיקרי מנין וספירה כלל. אם כן בנידון דידן במסופק בימי הספירה בודאי אינו מונה שני ימים מספקא, דהאיך יאמר היום שלשה ימים היום ארבעה ימים, דאיזה מספר הוא? שאם אפשר שהוא שלשה ואפשר שהוא ארבעה אם כן לא הוי מספר כלל, שהרי אינו מכיר ואינו יודע בהחלט את המספר שהוא מונה.²

על הסופר לדעת את מספר הימים, ולהבין מבחינה לשונית את מה שהוא סופר. ניתן לספור בכל שפה שהיא ובלבד שהסופר מבין את שפתו.

הספירה הברורה והמובנת בכל יום ויום, היא זו שמחדדת את הצמיחה וההתקדמות האישית לקראת מתן תורה,³ בתוך הספירה הכללית של כלל ישראל וכדבריו של האדמו"ר מסוכצ'וב, הרב שמואל בורנשטיין, בעל השם משמואל (פרשת אמור, תרע"ב):

כידוע מענין הספירה שהוא זמן בירור לכל אחד ואחד בפני עצמו. כמו שאמרו רבותינו ז"ל (מנחות סה ע"ב) "וספרתם לכם" (ויקרא כג, טו) - שתהא ספירה לכל אחד ואחד", וכל אחד אינו יוצא בספירת חברו. ועם כל זה יש מענין הספירה התכללות כל הכלל כולו, זה יש לו מדה טובה זו ביותר, וזה את זו.

² ספירה ברורה והחלטית מצאנו גם בנוגע למעשר בהמה (משנה בכורות ט, ז) ועל פי הניסוח בגמרא (בבא מציעא ז ע"א): "עשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק".

ביטוי חריף למקום האישי בספירת העומר, מופיע אצל הרמ"מ שניאורסון, הרבי מלובביץ' (אגרות קדש חלק יז עמ' רסה; חלק כ עמ' ³ קמח; ליקוטי שיחות, ג, פרשת אמור, עמ' 995) בנוגע למי שחצה את קו התאריך. האם עליו להמשיך לספור כמנין הספירה שלו או לפי מנין הספירה במקום שהוא נמצא. תשובת הרבי היתה שלכתחילה עדיף לא לחצות את קו התאריך בכלל במהלך כל ימי ספירת העומר. אם בכל זאת עוברים, להמשיך כמו שספר עד עכשיו, ועדיף לשמוע הברכה ממישהו אחר ואדם זה שלא יברך בעצמו. את חג השבועות אם עבר ממערב למזרח – אזי יום ה' בסיוון הוא חג השבועות 'יחגוג אותו אדם ביום החמישים שלו לא של בני המקום בו הוא נמצא. לכל דבר (רק לא יאמר 'זמן מתן תורתנו'); ואם עבר בכיוון ההפוך, ממזרח למערב – אזי יום ז' בסיוון הוא חג-השבועות שלו. רבים חלקו על הרבי מלובביץ' בענין זה. ראה: הרב צבי כהן, ספירת העומר, בסוף הספר בהערות.